

2. Колб О. Г., Пирожик О. В., Щодо змісту понять «інформаційна зброя» та «інформаційний тероризм» – як джерел посягань на національну безпеку України. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 1(15). С. 39-48. DOI: <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2021.1.03>.
3. Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.
4. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: *Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки*. 424 с.
5. Регламент Європейського суду з прав людини від 01.09.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
6. Меліхова О. В. Адвокатура в Україні: навчально-методичний посібник. Київ: Академія адвокатури України, 2005. 264 с.
7. Головатий С. Європейська комісія «За демократію через право» (Венеціанська комісія). Доповідь про правовладдя: довідкове видання Київ-Страсбург: USAID, 2011. 91 с.
8. Адвокатура в системі суб'єктів запобігання злочинам в Україні: монографія / за заг. ред. д.ю.н., проф. Коваленка В. В. Львів: Галицька видавнича спілка, 2013. 214 с.
9. Адвокатура в рішеннях українських судів: Бібліотека адвоката / за заг. ред. С. Ф. Сафулька. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. 240 с.
10. Грицюк І.В., Бірюкова І.Г. Правовий статус свідка у кримінальному провадженні: права, обов'язки та відповідальність. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Випуск 6. С. 230-230.

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.3.34>

ПАНФЬОРОВ П.І.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТА СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНОГО ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

WAYS TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF THE NATIONAL THE POLICE AS A SUBJECT OF SPECIAL CRIMINOLOGICAL PREVENTION A CRIMINAL OFFENCE

У статті під діяльністю Національної поліції як суб'єкта спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням слід розуміти діяльність органів та підрозділів поліції, яка складається із сукупності заходів кримінологічної профілактики, відвернення та припинення суспільно небезпечних діянь, спрямована на усунення детермінант, які породжують і сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, а також на недопущення їх реалізації на різних стадіях кримінальної поведінки. Така діяльність містить: організаційне забезпечення (якісна підготовка професійних кадрів, які спеціалізуються на виявленні, розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень; розроблення певних, більш ефективних форм взаємодії з населенням та використання його запобіжних можливостей; забезпечення окремих категорій осіб з підвищеною віктимністю засобами захисту та спеціальною технікою тощо); інформаційне забезпечення, оперативне надходження кримінологічної інформації та пошук її додаткових джерел; прогностично-аналітичне забезпечення включає в себе широкий спектр методів, у тому числі побудови

© ПАНФЬОРОВ П.І. – здобувач кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності (ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»)

імітаційних моделей, криминогенних ситуацій, карт-схем; наукове забезпечення, використання запобіжних можливостей, облік усіх обставин, ситуацій, що складаються, модернізація апробованих і розроблених нових тактичних прийомів, методичних схем запобігання кримінальним правопорушенням. Зростання злочинності в умовах воєнного часу змушує державу та поліцію вживати посилені заходи, спрямовані на належну організацію запобігання кримінальним правопорушенням. Підрозділи Національної поліції України, реалізуючи призначення правової держави, покликані створювати умови для захисту суспільства від злочинних посягань, сприяти реалізації прав і свобод громадян. Працівники кримінальної поліції в силу специфіки їх функціональних обов'язків, здійснюють оперативно-розшукові заходи та негласні слідчі (розшукові) дії, у тому числі перебуваючи на місці вчинення кримінального правопорушення. Саме від якості здійснення працівниками кримінальної поліції першочергових заходів, повноти документального закріплення та оформлення їх результатів багато в чому залежить весь процес подальшого досудового розслідування кримінальних правопорушень. Спеціально-криминологічне запобігання також здійснюється з урахуванням змісту криминологічної профілактики, а також теоретико обґрунтованих та нормативно-визначених заходів щодо відвернення та припинення суспільно небезпечних діянь, маргінальних проявів. Також, значний вплив на зміст спеціально-криминологічного запобігання мають заходи відвернення, які спрямовані на конкретних об'єктів профілактики, які замислюють вчинення суспільно небезпечних діянь, з метою спонукання цих осіб до відмови від реалізації кримінальної мотивації та наміру або продовження злочинної діяльності.

Ключові слова: *Національна поліція України, правоохоронний орган, воєнний стан, кримінальне правопорушення, запобігання, профілактика, обмеження, відвернення.*

In the article, the activity of the National Police as a subject of special criminological prevention of criminal offenses should be understood as the activity of police bodies and units, which consists of a set of measures of criminological prevention, prevention and cessation of socially dangerous acts, aimed at eliminating the determinants that generate and contribute to the commission of criminal offenses, as well as to prevent their implementation at various stages of criminal behavior. Such activities include: organizational support (quality training of professional personnel who specialize in the detection, disclosure and investigation of criminal offenses; development of certain, more effective forms of interaction with the population and the use of its preventive capabilities; provision of certain categories of persons with increased victimization with means of protection and special equipment etc. etc.); information provision, prompt receipt of criminological information and search for its additional sources; prognostic and analytical support includes a wide range of methods, including the construction of simulation models, criminogenic situations, map schemes; scientific support, use of preventive capabilities, accounting of all circumstances, emerging situations, modernization of tested and developed new tactical techniques, methodical schemes for the prevention of criminal offenses. The increase in crime in wartime conditions forces the state and the police to take increased measures aimed at the proper organization of crime prevention. Units of the National Police of Ukraine, implementing the purpose of the rule of law, are called to create conditions for the protection of society from criminal encroachments, to promote the realization of the rights and freedoms of citizens. Employees of the criminal police, due to the specifics of their functional duties, carry out operative and investigative measures and covert investigative (detective) actions, including when they are at the scene of the commission of a criminal offense. The entire process of further pre-trial investigation of criminal offenses depends to a large extent on the quality of the implementation of priority measures by the criminal police officers, the completeness of the documentation and registration of their results. Special criminological prevention is also carried out taking into account the content of criminological prevention, as well as theoretically grounded and normatively determined measures to prevent and stop socially dangerous acts, marginal manifestations. Also, the

content of special criminological prevention has a significant influence on diversionary measures, which are aimed at specific objects of prevention, who plan to commit socially dangerous acts, with the aim of encouraging these persons to abandon the implementation of criminal motivation and intent or to continue criminal activity.

Key words: *National Police of Ukraine, law enforcement agency, martial law, criminal offense, prevention, restriction, diversion.*

Події, що відбуваються в останні декілька років на території нашої держави і безпосередньо пов'язані із суттєвою інтенсифікацією криміногенних загроз, диктують необхідність термінового вжиття комплексу заходів, спрямованих на адаптацію запобіжної практики до нових викликів. Останнє зумовлюється дією, перш за все, чинників військового, політичного (як внутрішньополітичного, так і зовнішньо- і геополітичного), економічного, правового характеру і знаходить прояв у зростанні соціальної напруженості, активному відтворенні нетипових для криміногенної обстановки, в цілому, кримінальних правопорушень.

У такій ситуації, як зазначили О.М. Бандурка та О.М. Литвинов, необхідним є негайне реагування і втручання (більш того, прямий вплив) на цю ситуацію, як органів державної влади, так і суспільства в цілому. Крім того, вирішення проблеми протидії злочинності вимагає поглиблення соціального контролю за вжиттям усіх різноманітних заходів, які проводяться з метою запобігання злочинним проявам, у межах дотримання при цьому основних прав людини [1, с. 99].

Спеціально-кримінологічне запобігання – це сукупність заходів боротьби з кримінальними правопорушеннями, змістом яких є різноманітна робота державних органів, громадських організацій, соціальних груп і громадян, спрямована на усунення причин та умов, що породжують і сприяють злочинності, а також недопущення вчинення суспільно небезпечних діянь на різних стадіях кримінальної поведінки [2, с. 144]. Тобто, об'єднуючим критерієм належності учасників запобіжної діяльності до суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням, зокрема, спеціально-кримінологічного напрямку, є не функціональна підстава їхнього виділення та класифікації, а діяльність цих суб'єктів щодо нейтралізації, блокування та усунення детермінант, які спричинюють та обумовлюють вчинення суспільно небезпечних діянь, а також щодо їх недопущення на різних стадіях реалізації кримінальної поведінки [3].

Саме у такому контексті й розглянуто це питання та розроблені у зв'язку з цим науково обгрунтовані шляхи підвищення ефективності діяльності Національної поліції України (НПУ) як суб'єктів спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням. При цьому методологічним підґрунтям для вирішення зазначеного завдання дослідження стали теоретичні напрацювання тих учених, які небезпідставно цей вид запобіжної діяльності поділяють на:

1. Кримінологічну профілактику, тобто діяльність, яка складається із сукупності заходів щодо завчасного виявлення та усунення негативних явищ, які виникли чи можуть виникнути і детермінувати злочинність або її окремі види.

Такий вид запобігання кримінальним правопорушенням науковці поділяють на заходи, що здійснюються у межах: профілактики випередження (наприклад, шляхом проведення кримінологічної експертизи нормативно-правових актів); профілактики обмеження (алкоголізму, наркоманії, злочинної бездіяльності тощо); профілактики усунення; профілактики захисту [2, с. 144].

2. Відвернення кримінальних правопорушень, яке полягає у реалізації сукупності заходів, спрямованих на окремі групи чи конкретних осіб, що виношують кримінальні наміри, замислюють вчинення суспільно небезпечних діянь і позитивно сприймають протиправний спосіб життя, з метою дискредитування кримінальної поведінки, добровільної відмови від злочинної мотивації та наміру або продовження кримінальної діяльності [2, с. 144].

При цьому зазначена запобіжна діяльність науковцями класифікована на три групи, а саме – на:

1) заходи переорієнтації антисуспільної настанови, які включають у себе: а) спеціальні економічні та соціально-психологічні програми, які розраховуються для того, щоб людина у суспільстві отримувала більш-менш повне задоволення своїх потреб і відмовлялася від реалізації кримінальних намірів [4]; б) заходи, спрямовані на формування у громадян антикримінальної культури; в) кримінологічна поінформованість населення для його більш тісного співробітництва з правоохоронними органами; г) організаційно-правові заходи, які підвищують у людей почуття відповідальності і виробляють у них уявлення про допустимі засоби досягнення своїх потреб [2, с. 145].

2) активні контрзаходи (переконання, різні форми примусу; застереження тощо) [2, с. 145];

3) припинення кримінальних правопорушень [2, с. 145].

У науці під зазначеним видом спеціально-криминологічного запобігання розуміється сукупність різноманітних засобів, спрямованих на недопущення завершення розпочатого кримінального правопорушення і здійснення у зв'язку з цим відповідної спеціальної діяльності [5, с. 36].

Такий висновок ґрунтується на результатах, отриманих під час дослідження питань, пов'язаних із діяльністю щодо припинення кримінальних правопорушень, а також на судовій практиці протидії цим суспільно небезпечним діянням на стадії готування (ст. 14 Кримінальний кодекс (КК) України) та замаху на кримінальне правопорушення (ст. 14 КК України) [6].

Зокрема, учені з цього приводу зробили наступні висновки, які мають у тому числі відношення до запобіжної діяльності НПУ, а саме:

1) виявлення та припинення більшості кримінальних правопорушень цілком можливе на ранньому етапі;

2) ефективність діяльності щодо припинення кримінальних правопорушень багато в чому залежить від професіоналізму діяльності спеціальних органів та їх персоналу;

3) проблема припинення кримінальних правопорушень потребує подальшої теоретичної розробки та вдосконалення практичного їх впровадження;

4) криминологічний аспект припинення кримінальних правопорушень значно ширший, ніж кримінально-правовий і оперативний аспекти (з огляду цього, у криминології й далі ведеться дискусія про те, який термін (запобігання чи протидія) слід вживати на нормативно-правовому рівні) [5, с. 37].

Враховуючи вказані теоретичні підходи, науковці розрізняють наступні заходи припинення кримінальних правопорушень:

а) заходи опанування – спрямовані з метою досягнення добровільної відмови особи від продовження злочинної діяльності;

б) заходи обережності – застосовуються для того, щоб створити умови, які виключають можливість чи перешкоджають продовженню розпочатої кримінальної діяльності;

в) заходи активного втручання – передбачають негайну реакцію суб'єктів запобіжної діяльності у випадках, коли прогаєння часу потягне за собою безпосереднє посягання на об'єкт правової охорони [7, с. 145].

Отже, якщо узагальнити теоретичні та нормативні підходи, що стосуються цієї проблематики, то можна сформулювати наступне визначення поняття спеціально-криминологічного запобігання кримінальним правопорушенням, що здійснюється Національною поліцією України як діяльність органів та підрозділів поліції, яка складається із сукупності заходів криминологічної профілактики, відвернення та припинення суспільно небезпечних діянь, спрямована на усунення детермінант, які породжують і сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, а також на недопущення їх реалізації на різних стадіях кримінальної поведінки.

До системоутворюючих ознак, що складають зміст цього поняття, можна віднести наступні:

1. Це є одним із видів запобігання кримінальним правопорушенням, що здійснюється НПУ.

2. Суб'єктами відповідного спеціально-криминологічного запобігання виступають органи та підрозділи НПУ. На нашу думку, в узагальненому вигляді, організація спеціально-криминологічного напрямку запобігання органами та підрозділами НПУ має включати в себе декілька етапів.

I-й) організаційне забезпечення:

– якісна підготовка професійних кадрів, які спеціалізуються на виявленні, розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень;

– розроблення певних, більш ефективних форм взаємодії з населенням та використання його запобіжних можливостей;

– забезпечення окремих категорій осіб з підвищеною віктимністю засобами захисту та спеціальною технікою тощо.

II-й) інформаційне забезпечення, оперативне надходження криминологічної інформації та пошук її додаткових джерел;

III-й) прогностично-аналітичне забезпечення включає в себе широкий спектр методів, у тому числі побудови імітаційних моделей, криминогенних ситуацій, карт-схем;

IV-й) теоретико-методичне забезпечення, використання запобіжних можливостей, облік усіх обставин, ситуацій, що складаються, модернізація апробованих і розроблених нових тактичних прийомів, методичних схем запобігання кримінальним правопорушенням [8].

Отже, діяльність поліції щодо спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням складається із сукупності заходів. Проте, як бачимо, такі заходи мають комплексний та консолідований характер та включають у себе, як заходи спеціально-кримінологічного запобігання, так і тісно переплітаються із заходами загальносоціального та індивідуально-профілактичного запобіжного змісту, що, знову ж таки, свідчить про багатоаспектність поліцейської запобіжної діяльності.

3. Спеціально-кримінологічне запобігання здійснюється досліджуваним правоохоронним органом з урахуванням змісту кримінологічної профілактики, а також теоретико обґрунтованих та нормативно-визначених заходів щодо відвернення та припинення суспільно небезпечних діянь.

Як встановлено під час наукового пошуку, значний вплив на зміст спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням НПУ мають і заходи щодо їх відвернення, які спрямовані на конкретних об'єктів профілактики, які замислюють вчинення суспільно небезпечних діянь, з метою спонукання цих осіб до відмови від реалізації кримінальної мотивації та наміру або продовження злочинної діяльності [9].

4. Спеціально-кримінологічне запобігання, що здійснюється НПУ, спрямовано на усунення детермінант, які породжують, сприяють вчиненню суспільно небезпечних діянь та недопущення їх реалізації на різних стадіях кримінальної поведінки.

Насамперед, діяльність підрозділів НПУ із спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням ґрунтується на аналізі кримінологічної інформації:

- про стан і динаміку кримінальних правопорушень;
- про території та об'єкти, де здійснюється найбільша кількість кримінальних правопорушень;
- про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення і схильні до їх вчинення;
- про рівень латентності різних видів кримінальних правопорушень;
- про стан і заходи щодо запобігання кримінальним правопорушенням та ефективності їх застосування тощо.

Моніторинг цієї інформації служить інформаційною базою для підрозділів поліції, що дозволяє зосереджувати зусилля щодо запобігання кримінальним правопорушенням на найбільш криміногенних ділянках і об'єктах, вибрати ефективні методи запобігання, вивчати і впроваджувати передовий досвід запобіжної діяльності, прогнозувати тенденції криміногенної обстановки.

Вирішення завдань, котрі поставлено перед системою моніторингу протидії злочинності, зазвичай визначається ефективністю діяльності спеціалізованих суб'єктів роботи. Увесь масив інформації використовується для належного проведення негласної роботи та ОРД лише після його аналізу, тобто після здійснення аналітичної роботи. Така робота, на відміну від забезпечення (зокрема, інформаційного), є невід'ємною складовою діяльності оперативних підрозділів. А вже проведення аналітичної роботи сприяє виконанню завдань ОРД та кримінального судочинства як безпосередньо (через отримання нової інформації унаслідок аналізу наявних даних, тобто шляхом аналітичної розвідки), так і опосередковано (шляхом проведення оперативно-розшукових та процесуальних заходів з використанням результатів аналізу наявних відомостей). Зазначене підтверджує і результати дослідження А. А Галючека і В. П. Журавльова, які зазначають, що інформаційне забезпечення ОРД має три взаємопов'язані компоненти: 1) інформаційні системи, у межах яких здійснюють збір, накопичення, системне опрацювання, зберігання й видачу необхідної оперативно значущої інформації; 2) аналітична робота, що полягає в здійсненні комплексу організаційних заходів і методичних прийомів з опрацювання та синтезу наявної оперативної та іншої інформації; 3) управлінська діяльність, яка забезпечує прийняття необхідних рішень щодо стратегії і тактики документування кримінальних правопорушень [10, с. 7–8].

Таким чином, із цього можна сформулювати висновок про те, що здійснення спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням у діяльності поліції є одним з важливих завдань саме оперативних підрозділів. Оперативно-розшукова профілактика розпочинається з моменту реалізації оперативно-розшукових даних при відкритті кримінального провадження, інтенсивно здійснюється в період проведення невідкладних СРД, НСРД і триває аж до прийняття підсумкового рішення у кримінальному провадженні.

Аналітична ж робота є безпосереднім використанням наявної інформації виконання завдань ОРД та кримінального провадження. До її змісту належить широкий спектр дій (заходів) та їх комплексів. Водночас, до аналітичної роботи слід відносити не лише інтелектуальні операції

з прогнозування, планування та контролю, а й аналітичну розвідку – систему розумових (інтелектуальних) операцій, що проводяться з наявною інформацією для одержання нових знань.

З метою підвищення ефективності здійснення запобігання кримінальним правопорушенням повинна відбуватись координація і взаємодія всіх суб'єктів поліцейської діяльності.

Координація та взаємодія органів та підрозділів поліції у діяльності з спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням здійснюється з використанням наступних форм: створення постійно діючих координаційних органів; взаємний обмін інформацією; спільне проведення нарад, інструктажів, навчальних занять, вироблення узгоджених дій щодо виявлення та розкриття кримінальних правопорушень; підготовка та прийняття спільних рішень; спільне планування і проведення узгоджених профілактичних заходів; інша спільна практична діяльність з наданням різноманітної допомоги один одному; спільне здійснення контролю і загальне підведення підсумків запобіжної діяльності.

При цьому, планування, прогнозування та контроль одночасно є як стадіями організації спеціально-кримінологічного запобігання, так і безпосередніми складовими цієї частини роботи органів та підрозділів НПУ. Адже складання прогнозів та планів, визначення заходів контролю та особливостей їх застосування належить саме до криминологічної категорії управління (об'єктом або процесом) та здійснюється за допомогою аналітичного інструментарію.

Криминологічні рішення приймаються на основі прогнозів, утілюються у планах роботи та коректно реалізуються завдяки заходам контролю. Такі рішення можуть мати різний рівень (масштаб): від прийняття рішення про особливості організації і тактики конкретного заходу – до визначення пріоритетних напрямів діяльності поліцейських загалом.

В цілому недосконалість галузевого законодавства, яке регламентує діяльність органів та установ кримінальної юстиції, а також кримінального та кримінального процесуального законодавства істотно підвищує ризики реалізації кримінальних практик, та, відповідно, негативним чином позначається на спроможності системи кримінальної юстиції, зокрема, органів НПУ протидіяти зазначеним діям шляхом спеціально-кримінологічного запобігання. Наприклад, нині, кримінальним процесуальним законом встановлено, що співробітники оперативних підрозділів здійснюють слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, дізнавача, прокурора (ч. 1 ст. 41 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України). Доручення цих суб'єктів щодо проведення слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом (ч. 3 ст. 41 КПК України). Таке правове регулювання відносин між ними означає, що співробітники оперативних підрозділів позбавлені права на оскарження вказівок, наданих їм на підставі норм кримінального процесуального права та не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора. Хоча, при цьому, під час виконання доручень слідчого, прокурора користуються повноваженнями слідчого (ч. 2 ст. 41 КПК України) [11].

У той же час процесуальний порядок надання доручень не сприяє підвищенню ефективності виконання завдань щодо спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням з причини того, що містить елементи формалізму. І тут не йдеться про те, що практика досудового розслідування виробляє вкрай заформалізовані процедури. Справа у тому, що сам законодавець закладає в норми кримінального процесуального права такі формальні процедури. Наприклад, Л. М. Лобойко нарахував дванадцять етапів виконання доручень слідчого: 1) складання доручення слідчим; 2) направлення його до відділу документального забезпечення; 3) направлення доручення з відділу документального забезпечення; 4) розгляд цього документа і визначення виконавця; 5) направлення доручення до відділу документального забезпечення; 6) отримання і виконання доручення особою, якій воно доручено; 7) підготовка матеріалів на виконання доручення і супровідного листа на ім'я слідчого; 8) спрямування матеріалів і листа до відділу документального забезпечення; 9) спрямування їх із відділу документального забезпечення; 10) розгляд матеріалів і підпис листа; 11) направлення листа і матеріалів до відділу документального забезпечення; 12) отримання слідчим матеріалів виконання доручення [12, с. 41].

Поряд із цим, підвищення рівня спеціально-кримінологічного запобігання органами та підрозділами НПУ передбачає покращення рівня навчання, підготовки, професіоналізму поліцейських та забезпечення доброчесності. На виконання цього завдання пропонуємо здійснити:

створення науково обгрунтованої методологічної основи інноваційного розвитку системи професійного зростання;

формування дієвої системи професійної орієнтації та добору кандидатів на навчання й службу на основі прозорої системи з орієнтацією на компетенції;

створення системи незалежного оцінювання керівних кадрів, що ґрунтується на особистих заслугах і компетентності, зокрема на розробленні профілів компетентності для всіх керівних посад у системі поліції;

запровадження програм перекваліфікації та працевлаштування осіб, вивільнюваних з органів і установ кримінальної юстиції та/або правоохоронних органів, в ході реформування, скорочення штатів тощо.

удосконалення освітнього процесу шляхом його наближення до потреб практики, зумовлених необхідністю виконання завдань, що покладаються на НПУ, особливо в умовах воєнного стану;

створення умов для подальшого розвитку фундаментальних та прикладних наукових досліджень, сприяння розвитку вітчизняної виробничої бази зі створення сучасних засобів криміналістичної та спеціальної техніки для потреб НПУ.

Таким чином, механізм підвищення ефективності діяльності Національної поліції як суб'єкта спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням поряд із внесенням змін до Кримінального процесуального кодексу України, передбачає також: 1) розроблення та прийняття нової редакції Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», у тому числі, осучаснення на законодавчому рівні оперативно-розшукових задач, пріоритетністю з яких визнати запобігання кримінальним правопорушенням, виявлення та документування латентних кримінальних правопорушень, перевірка інформації про їх вчинення за допомогою оперативно-розшукових заходів та засобів; 2) удосконалення організаційних і правових основ протидії організованій злочинності, зміна архітектури Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю»; створення дієвого механізму протидії організованим злочинності за рахунок функціонального розподілу повноважень між суб'єктами протидії проявам організованої злочинності та оптимізації системи запобіжних заходів; 3) внесення змін до Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», спрямованих на оптимізацію механізму захисту таких осіб, розробки та впровадження програми захисту учасників кримінального судочинства, а також визначення державного органу, відповідального за її реалізацію; 4) створення науково обґрунтованої методологічної основи інноваційного розвитку системи професійного зростання; формування дієвої системи професійної орієнтації та добору кандидатів на навчання й службу на основі прозорості системи з орієнтацією на компетентції; 5) упровадження системи незалежного оцінювання керівних кадрів, що ґрунтується на особистих заслугах і компетентності, зокрема на розробленні профілів компетентності для всіх керівних посад у системі поліції; програм перекваліфікації та працевлаштування осіб, вивільнюваних з органів і установ кримінальної юстиції та/або правоохоронних органів, в ході реформування, скорочення штатів тощо; 6) удосконалення освітнього процесу шляхом його наближення до потреб практики, зумовлених необхідністю виконання завдань, що покладаються на поліцію, особливо в умовах воєнного стану; 7) розвиток фундаментальних та прикладних наукових досліджень за напрямом осучаснення засобів криміналістичної та спеціальної техніки для потреб НПУ; реалізація кримінологічних програм на кшталт «Правосуддя, дружне до дитини» і міжнародної моделі «Barnahus» та ін.; запровадження спеціалізованих полігонів і профільних методик роботи зі злочинцями, потерпілими.

Список використаних джерел

1. Бандурка О.М., Литвинов О.М. Поняття і зміст спеціально-кримінологічного запобігання злочинам. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2016. № 2 (13). С. 98–108.
2. Кримінологія: підручник / В.В. Голіна, Б.М. Головкін, М.Ю. Валуйська та ін.; за ред. В.В. Голіни, Б.М. Головкіна. Харків: Право, 2014. 440 с.
3. Коваленко А.В. Кримінологічний вимір поліцейської діяльності в Україні : монографія. Херсон : Гельветика, 2019. 356 с.
4. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14.12.2021 р. № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20/print>
5. Голіна В.В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.
6. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
7. Кримінологія: підручник / О.М. Джу́жа, В.В. Василевич, В.В. Чернєй, С.С. Чернявський та ін.; за заг. ред. В.В. Черняє, О.М. Джу́жі. Київ: ФОП Маслаков, 2020. 612 с.

8. Спринцев П.С. Організована злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання: монографія. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 560 с.
9. Литвак О.М. Держава і злочинність: монографія. Київ, 2004. 304 с.
10. Галочек А.А., Журавльов В.Ю. Інформаційне та аналітичне забезпечення оперативно-розшукової діяльності спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю ОВС : метод. реком. Запоріжжя : Запоріж. юрид. ін-т ДДУВС, 2008. 56 с.
11. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
12. Лобойко Л.М. Реформування кримінального процесуального законодавства в Україні (2006-2011 роки): Загальні положення та досудове провадження : монографія. Київ : Істина, 2012. 288 с.

УДК 343.91-051:343.75

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.3.35>

РЕВА І.П.

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ ПОРУШЕННЯ ВСТАНОВЛЕНИХ ЗАКОНОДАВСТВОМ ВИМОГ ПОЖЕЖНОЇ АБО ТЕХНОГЕННОЇ БЕЗПЕКИ

CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS OF PERSONS WHO HAVE COMMITTED VIOLATIONS OF FIRE OR MAN-MADE SAFETY REQUIREMENTS ESTABLISHED BY LAW

У статті здійснена спроба розроблення криминологічного портрету особи, яка вчиняє порушення встановлених законодавством вимог пожежної або техногенної безпеки.

На підставі аналізу судової практики, статистичних даних, результатів досліджень вчених розкрито особливості кримінальних правопорушників цієї категорії за ознаками громадянства, національності, віку, статі, освітнього рівня, судимості, співучасті, фізичного стану, працевлаштування та місця проживання.

На підставі отриманих даних розроблено два типи криминологічного портрету особи, яка вчиняє порушення встановлених законодавством вимог пожежної або техногенної безпеки. Якщо забезпечення дотримання правил пожежної та техногенної безпеки входить до посадових обов'язків особи – чоловік (або жінка) у віці 30–50 років, громадянин України, мешканець міста, з вищою або спеціальною технічною освітою, обіймає керівну посаду (приватний підприємець), раніше не судимий. Якщо забезпечення дотримання правил пожежної та техногенної безпеки не є безпосереднім функціональним обов'язком особи – це чоловік у віці 30–50 років, громадянин України, мешканець міста або села, часто у стані алкогольного сп'яніння, з повною загальною середньою освітою, який офіційно не працевлаштований та раніше не судимий.

Аргументовано, що інформація про типові риси кримінальних правопорушників цієї категорії дозволяє краще зрозуміти детермінанти таких суспільно небезпечних діянь, механізм їх вчинення та диференціювати заходи запобігання на загальносоціальному, спеціально-криминологічному та індивідуальному рівнях.

Ключові слова: протидія, кримінальне правопорушення, правила пожежної та техногенної безпеки, криминологічний портрет, криминологічна характеристика, суб'єкт злочину, особа порушника.